

DINKO LJUBIĆ*

Organizirani kriminal kao faktor ugroze nacionalne sigurnosti u Republici Hrvatskoj

Sažetak

Organizirani kriminal predstavlja aktualan sigurnosni rizik u posthladnoratovskom europskom sigurnosnom okruženju te kao šira društvena devijacija predstavlja izazov sigurnosno-obavještajnim i policijskim službama, tijelima sastavnicama nacionalne sigurnosti svake države koja, u kooperativnosti i koordinaciji s partnerskim službama, rade na prevenciji i suzbijanju kriminalnih aktivnosti zločinačkih udruženja. Organizirani kriminal po svojoj je naravi obilježen određenom tajnovitošću, a za njegovo detektiranje državna tijela trebaju, u razmjernosti, koristiti tajne mjere i radnje, koje ograničavaju temeljna ljudska prava i slobode zajamčene Ustavom i međunarodnim konvencijama. Rad je tematski podijeljen na uvod, središnje dijelove u kojima se analiziraju odnos nacionalne sigurnosti prema organiziranom kriminalu, rad sigurnosno-obavještajnih službi, transnacionalnost i razvoj organiziranog kriminala u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na jugoistočnu Europu, uz pregled pravne regulative te na zaključna razmatranja. Cilj je rada primjenom metoda analize, deskripcije i studije slučaja odgovoriti na pitanje koliko je značenje i koliki je utjecaj organiziranog kriminala na nacionalnu sigurnost u Republici Hrvatskoj te koje su mjere prevencije i suzbijanja te negativne društvene pojave.

Ključne riječi: *organizirani kriminal, mafija, sigurnosni rizik, nacionalna sigurnost, obavještajne službe, tajne policijske mjere.*

* Dinko Ljubić, univ. spec. crim., nadzornik za unutarnje poslove u Odjelu za poslove oružja, Uprava za imigraciju, državljanstvo i upravne poslove, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, Hrvatska. Sadržaj, stavovi i mišljenja izneseni u tekstu predstavljaju isključivo osobne stavove autora, a ne institucije u kojoj je autor zaposlen.

1. UVOD

U provođenju aktivnih mjera prevencije i suzbijanja organiziranog kriminala kao društvene devijacije, koja je u razdoblju posthladnoratovskog sigurnosnog okvira detektirana i kao velika sigurnosna prijetnja, ključna je koordinacija aktivnosti sigurnosno-obavještajnih i policijskih službi te njihov kooperativni rad s partnerskim službama drugih država, ponajprije u okviru asocijacija kojih je Republika Hrvatska (dalje u tekstu: RH) država članica (NATO, Interpol i Europol). Naime, od presudne je važnosti postići unutarnji politički konsenzus svih glavnih političkih aktera jer temeljna je činjenica da ni sigurnosno-obavještajne službe ni policija nemaju na raspolaganju mogućnost mijenjanja šire društvene situacije, nego je to zadatak javnih politika koje provode politički akteri pa je aktivnost sigurnosno-obavještajnih službi sastavni dio upravo određenih javnih politika (Pukanić, 1998:15-16). Cilj je rada odgovoriti na pitanje koliko je značenje i koliki je utjecaj organiziranog kriminala na nacionalnu sigurnost u RH, koje su mjere prevencije i suzbijanja navedene ugroze predviđene u pravnim propisima te kakva je sudska praksa, a ujedno i odrediti kakva je uloga obavještajnih službi u suzbijanju te negativne društvene pojave. Kako bi se odgovorilo na ta pitanja u radu će biti uporabljene metode analize, deskripcije i studije slučaja.

Od stjecanja neovisnosti, RH bila je izložena različitim sigurnosnim ugrozama i prijetnjama koje su znatno utjecale na temeljne koncepcije nacionalne sigurnosti, što se s jedne strane ponajprije odnosi na interne okolnosti šire društveno-političke tranzicije, a s druge strane na ratne i poratne prilike. Stoga, u razdoblju postsocijalizma, RH nije bila usmjerena na strateško, konceptijsko i normativno uređenje djelovanja u području nacionalne sigurnosti (Bilandžić, 2012.). S druge, pak, strane, postojale su eksterne okolnosti i procesi koji su se odvijali na širem području jugoistočne Europe: prvobitna politička i ekonomska kriza kasnije pretočena u raspad bivše Jugoslavije koja je, uslijed raspada bipolarnog sustava međunarodnih odnosa, izgubila stratešku važnost međunarodnog balansa između dva suprotstavljena vojnopolitička bloka u Europi (Vukadinović, Čehulić Vukadinović i Božinović, 2007:241-242).

Slijedom navedenog, dolazi do marginalizacije cijelog prostora jugoistočne Europe, da bi zatim određeni *status quo* bio uspostavljen tek aktivnim posredovanjem američke politike, kao jamca mira i stabilnosti u regiji (Vukadinović, 1997). Takav „tranzicijski prijelaz“ povećao je ranjivost postsocijalističkih država i društava u fazi konsolidacije demokracije na sigurnosne prijetnje poput organiziranog kriminala (Kovčo Vukadin, 2008.) da bi se, kao kriminogeni faktori, pojavili poremećaji gospodarskog sustava i korupcija, zatim negativna demografska gibanja, smanjenje aktivne populacije, visok stupanj nezaposlenosti, prihvaćanje kriminogenih aktivnosti kao uobičajenih, što znatno pridonosi faktorima destabilizacije prostora, prijetnji demokraciji, miru i stabilnosti (Brnas, 2015.).

2. NACIONALNA SIGURNOST I ORGANIZIRANI KRIMINAL

Određivanje pojma nacionalne sigurnosti predstavlja složenu interdisciplinarnu kategoriju, podjednako pravnu i politološku, koja u svojem sadržaju obuhvaća društvene odnose, pravne i političke institucije, organizacije i podatke važne za opstojnost, uredno i sigurno funkcioniranje države (Horvatić, Cvitanović i Novoselec, 2002:267). Terminološki gledano, pojam nacionalne sigurnosti podložan je promjenama te fluktuiru u svome opsegu i sadržaju još od razdoblja

američkog politologa W. Lippmanna iz 1943., koji je nacionalnu sigurnost primarno promatrao kroz prizmu vojnog koncepta da bi se danas, shodno nizu povijesnih, društveno-političkih i međunarodnih okolnosti, fokus raširio od primarne vojne moći i očuvanja državnog poretka na pojedince i međunarodnu zajednicu, a svoj cilj očuvanja države više se ne ostvaruje isključivo vojnim i diplomatskim metodama, nego kao uvjet koji stvara odnose između pojedinca, društva i države (Tatalović, 2006;12-13).

Prema uvodnim odredbama trenutačno važeće Strategije nacionalne sigurnosti RH¹ iz 2017. (dalje u tekstu: Strategija), nacionalna se sigurnost u RH ostvaruje usklađenim djelovanjem na svim područjima razvoja, a ne samo sigurnosnim instrumentima i aktivnostima te se ističe potreba za razvijanjem nacionalne sigurnosne politike, struktura i sposobnosti koji će osigurati djelovanje unutar nacionalnog teritorija, ali i izvan njega, samostalno i zajedničkim međunarodnim naporima u postizanju mira, rješavanju sukoba i izgradnji povjerenja. Odnose u razdoblju hladnoga rata u međunarodnoj je zajednici karakterizirala bipolarna podjela na dva suprotstavljena vojno-politička bloka, pa su sve vojne, policijske te sigurnosno-obavještajne snage bile usmjerene na neprijateljske aktivnosti država, kao glavnih izvora sigurnosnih prijetnji da bi, popuštanjem i prestankom blokovske podjele, glavne ugroze proizlazile iz nedržavnih, asimetričnih sigurnosnih prijetnji, poput međunarodnog terorizma, ali i transnacionalnog organiziranog kriminala.

Temeljni izvor sigurnosnih prijetnji i ugroza na europsko sigurnosno okruženje u širem smislu, trenutačno se nalazi na područjima država članica nekadašnjeg Sovjetskog Saveza preko srednje Europe na jugoistočnu Europu, šireći se dalje u europsko okruženje te na Bliskom istoku i sjevernoj Africi. Poseban sigurnosni izazov predstavljaju disfunkcionalne države iz neposrednog okruženja koje su, zbog unutarnje političke nestabilnosti, nedovršenog procesa transformacije i konsolidacije demokratskog poretka (Esterajher, 2012), uvelike podložne utjecaju i pritiscima zločinačkih udruženja. Osim što predstavljaju potencijal za nastanak sigurnosnih prijetnji za vlastitu unutarnju sigurnost, imaju potencijal i ugroziti države u neposrednom okruženju te posredno prevaliti nestabilnost na cijelu regiju (Tatalović, Grizold i Cvrtila, 2008:30-32).

Navedeno je prepoznato i u Strategiji koja navodi kako u novim okolnostima prostor Europske unije okružuje pojas nestabilnosti koji se proteže od sjeverne Afrike, Bliskog istoka do Kavkaza i srednje Azije te da je taj pojas dugoročno izvorište sigurnosnih izazova, od terorizma, nezakonitih migracija, ekstremizma, organiziranog kriminala i hibridnog djelovanja do otvorenih regionalnih oružanih sukoba. Nadalje, navodi da se RH nalazi na jednoj od ruta kojom se organizirane kriminalne skupine koriste za krijumčarenje oružja, ljudi, droge i ostalih opasnih sredstava. Nestabilnost u različitim kriznim područjima dovela je do povećane potražnje ilegalnog oružja i vojne opreme, što dovodi do porasta organiziranog kriminala. Uz to, područje jugoistočne Europe postalo je jedno od najfrekventnijih migracijskih tranzitnih pravaca. Organizirani kriminal definiran je u Strategiji kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti jer ugrožava institucionalni sustav, gospodarsku i financijsku stabilnost te javnu sigurnost, a navodi se da prijetnji od transnacionalnoga organiziranog kriminala pogoduje hrvatski prometni, gospodarski i geografski položaj te da je potrebno jačati sposobnosti za prepoznavanje, otkrivanje, istraživanje i suzbijanje svih oblika organiziranog kriminala tako

¹ Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, NN br. 73/07.

da se prate trendovi, intenziviraju mjere i poboljšaju mehanizmi za suzbijanje djelovanja organiziranih kriminalnih skupina, uz intenzivnu međunarodnu suradnju.

Naime, linearan porast broja nestabilnosti i oružanih sukoba na širem području država sjeverne Afrike i Bliskog istoka prouzročili su znatne sigurnosne izazove za države članice Europske unije, prije svega na jugu i jugoistoku Europe, poput dolaska pripadnika terorističkih grupa, zatim kriminalnih aktera iz kriminalnih supkultura trećih država te ilegalne migracije koje u svojim aktivnostima vješto koriste kriminalni akteri s područja Europske unije radi stjecanja znatne imovinske koristi (De Leonardis, 2023:175). Dakle, iako u svojim počecima nacionalna sigurnost nije obuhvaćala pojavnost organiziranog kriminala, koji je bio promatran kao unutarnja sigurnosna prijetnja i ugroza, prestankom blokovske podijeljenosti i pod pritiskom globalizacije te jačanjem transnacionalnog organiziranog kriminala, koji je odavno prestao biti pitanje unutarnje sigurnosti, danas je u teoriji i praksi prihvaćeno kako organizirani kriminal, uz međunarodni terorizam, predstavlja jednu od važnih sigurnosnih ugroza.

3. ORGANIZIRANI KRIMINAL KAO PREDMET RADA OBAVJEŠTAJNIH SLUŽBI

Sigurnosne službe, ali i policija te pravosudna tijela svojim aktivnostima mogu dati ekvivalentan odgovor suvremenim sigurnosnim izazovima, što pojavnost organiziranog kriminaliteta svakako predstavlja. Sigurnosno-obavještajna agencija (dalje u tekstu: SOA) s unutarnjom i vanjskom teritorijalnom nadležnošću predstavlja ekvivalentan odgovor suvremenim sigurnosnim izazovima. Naime, u nadležnost obavještajnih tijela spada i ugrožavanje nacionalne sigurnosti, organizirano i konspirativno djelovanje, koji predstavljaju neizravan ugrožavajući utjecaj (Badžim, 2014).

Predmet rada obavještajnih službi razlikuje se kvalitativno i kvantitativno od policijskog rada, u načelu je širi od predmeta rada policije ili nadležnog državnog odvjetništva prilikom istraživanja pojedinog kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti. Dakle, obavještajne službe u svom radu kvantitativno teže za širim sigurnosnim ciljevima te djeluju više u početnoj fazi prevencije, za koju je karakteristična upravo spoznajno-informativna uloga obavještajne službe, dok je u sljedećoj fazi provođenja kaznenog progona važnija uloga policije i nadležnog državnog odvjetništva, odnosno Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (dalje u tekstu: USKOK), s kojima službe ostvaruju određenu suradnju. Jednako tako, rad obavještajnih službi razlikuje se i kvalitativno s obzirom na to da se sastoji u osiguravanju uvjeta za spoznajom, ne samo kriminalnih, nego i širih sigurnosnih prijetnji u sklopu kojih se kriminal pojavljuje kao njihov sastavni element ili specifičan izraz (Badžim, 2013.).

Nadalje, u unutarnjoj strukturi potrebno je postići visoku razinu ekipiranosti i stručnosti te kadrovi moraju nastupati „čistih ruku i hladne glave“ kako bi se pravodobno postizali konkretni rezultati. Prema vanjskoj strukturi, potrebno je postići koordiniranost, prvo prema svim drugim državnim tijelima, dakle primarno državnim odvjetništvom, policijom i sudovima, a zatim i prema drugim tijelima navedenima u čl. 26. Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala² (dalje u tekstu: ZUSKOK), poput upravnih organizacija Ministarstva

² Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, NN br. 76/09., 116/10., 145/10., 57/11., 136/12., 148/13., 70/17.

financija, o čemu ćemo dati detaljniji osvrt u poglavlju koje analizira pravnu regulativu te potom i suradnjom s partnerskim službama drugih država, kao i međunarodnim organizacijama kojih je RH članica.

Poseban sigurnosni izazov predstavlja problematika regresije sustava nacionalne sigurnosti koji, zbog postavljenih zakonodavnih rješenja na odgovarajućim čelnim mjestima službi sastavnica, biva izložen promjenama zbog afektivnih interesa i političke volje nositelja izvršne vlasti koji su u prošlosti, vodeći se sustavom plijena, nakon izbornih ciklusa nastojali na čelna mjesta, u sigurnosno-obavještajnim i policijskim službama, postavljati kadrove s izrazitim manjkom potrebne stručnosti i iskustva rada na takvim odgovornim pozicijama. Stoga je važno očuvati dosadašnji kontinuitet stručnih kadrova imunih na političke promjene.

Povijesno promatrano, od stjecanja samostalnosti RH postojala su različita normativna rješenja koja su obilježavala znatna nekonzistentnost i koncepcijska lutanja, da bi konačan izgled sustava nacionalne sigurnosti bio dobiven normativnim uređenjem prema trenutačno važećem Zakonu o sigurnosno-obavještajnom sustavu³ (dalje u tekstu: ZSOS) kojim je, nakon progresivnih napora, konačno prihvaćeno modernije normativno rješenje u kojem postoje jedna civilna i jedna vojna služba. Za potrebe ovog rada koncentriramo se na civilnu službu, koja od 2006. objedinjuje sigurnosnu i obavještajnu komponentu. Naime, sigurnosnu (protuobavještajnu) komponentu predstavlja pružanje informacijske podrške policiji i drugim državnim organima, posebno kaznenog progona, zbog specifične analitičke komponente sigurnosnih službi koje uvelike mogu prelaziti kapacitete pojedinih postmodernih policijskih aparata. Druga je komponenta obavještajna, a označava prikupljanje informacija, teritorijalno gledano, u tuzemstvu i inozemstvu te njihovo dostavljanje ovlaštenim korisnicima (Badžim, 2015).

Osim pružanja informacijske podrške, autor je mišljenja da bi se sigurnosno-obavještajne službe, s obzirom na praktičnu ugrozu organiziranog kriminala na nacionalnu sigurnost, posebice putem korupcije kao jedne od osnovnih metoda organiziranog kriminaliteta (Derenčinović, 2001:74), i gospodarski kriminal koji kao tumor uništava zdravo tkivo društva, u skladu sa zakonskim ovlastima trebale još više uključiti u suzbijanje te negativne društvene pojave. Naime, sigurnosne službe poseban fokus trebale bi staviti na korupciju u najvišim razinama vlasti te na pranje novca⁴ koje je Ahilova peta organiziranog kriminala s obzirom na to da je riječ o posljednjoj fazi u kojoj se protupravno stečena dobit nastoji legalizirati uključivanjem u normalne ekonomske tokove (Bjelajac, 2008:194).

Naime, postojanje korupcije i djelovanje organiziranog kriminala povezanog s najvišim razinama vlasti, odnosno najvišim menadžmentom u pravnim osobama od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku⁵, uz navedene ugroze, predstavlja i potencijalnu ugrozu nacionalne sigurnosti u smislu da te osobe imaju pristup povjerljivim dokumentima koji su označeni

³ Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske, NN br. 79/06. i 105/06.

⁴ Iako je zakonodavac prepoznao opasnost pranja novca donošenjem *lex specialis* Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma, NN br. 108/17., 39/19. i 151/22. te je njime, među ostalim, osnovan Ured za sprječavanje pranja novca kao posebna financijsko-obavještajna jedinica unutar Ministarstva financija, i dalje ostaje prostora za aktivnijim uključivanjem središnjih sigurnosno-obavještajnih službi.

⁵ U odluci Vlade RH o pravnim osobama od posebnog interesa za RH, NN br. 147/21. taksativno su nabrojene pravne osobe koje su od posebnog interesa za RH.

određenim stupnjem tajnosti⁶, kao i da pravne osobe, kojima su na čelu, često upravljaju kritičnim infrastrukturama⁷.

Iz navedenog možemo zaključiti da ključan dio koncepta nacionalne sigurnosti ipak čine policija i pravosudna tijela, posebice ako se uzme u obzir da su u suvremenom konceptu nacionalne sigurnosti redefinirani izvori ugroze, pri čemu je kriminal, a pogotovo onaj organizirani, prepoznat kao najveća sigurnosna prijetnja. Logično je stoga da je došlo do pomaka u „važnosti“ pojedinih sastavnica sustava nacionalne sigurnosti, s obzirom na to da policija i pravosuđe imaju ključnu, a sigurnosne i ostale službe sporednu ulogu u borbi protiv kriminala u sklopu sustava unutarne sigurnosti (Savić, 2012:10).

4. TRANSNACIONALNOST ORGANIZIRANOG KRIMINALA

Pojam „transnacionalni organizirani kriminal“ uveden je osamdesetih godina prošlog stoljeća i vrlo je brzo postao jedna od omiljenih tema kriminoloških istraživanja (Siegel i Nelen, 2008:86) s obzirom na to da zločinačka udruženja, u ostvarivanju svojih kriminalnih aktivnosti, rijetko djeluju izolirano unutar granica matične države, nego se nastoje povezivati sa sličnim zločinačkim udruženjima u drugim državama iz bližeg i daljeg okruženja, stvarajući tako mreže transnacionalnog organiziranog kriminala. U svojoj kriminalnoj aktivnosti, karakteristično je djelovanje u tzv. kriminalnim ćelijama, koje se teško uspijevaju otkriti, ustanoviti strukturu hijerarhije njihovih personalnih veza i međuodnosa, što posljedično otežava možebitni kazneni progon aktera na višoj hijerarhiji. Temeljni cilj zločinačkih udruženja izražava se u namjeri bogaćenja, odnosno stjecanja znatnih materijalnih vrijednosti i društvene moći, radi čega se, zbog samoodržanja, nastoje infiltrirati u sve strukture društva (Tatalović, 2006:124).

Pojavnost organiziranog kriminala iznimno je kompleksna i devijantna društvena pojava, u kojoj se pojavljuju hijerarhijski strukturalna kriminalna udruženja gangsterskog tipa, čiji su akteri podređeni normama kriminalnog ponašanja, koje karakterizira beskrupulozna primjena instrumentalnog nasilja u smislu činjenja težih kaznenih djela i drugih kažnjivih ponašanja, izvršenje kojih se sustavno i konspirativno priprema podjelom zadataka, dok samu strukturu udruženja ne treba nužno odlikovati stroga vertikalna, nego fleksibilna hijerarhija s osnovnom svrhom stjecanja znatne imovinske koristi i društvene moći. Dakle, organizirani kriminal obuhvaća sustavno pripremana, podjelom posla, planski i profesionalno počinjena teža kaznena djela od najmanje tri međusobno povezana sudionika udružena u kriminalno udruženje, čija je svrha stjecanje i povećanje financijske dobiti i društvene moći trajnim, tajnim i zajedničkim djelovanjem članova, bez poštovanja međunarodnih granica, korištenjem nasilja, zastrašivanja ili korupcije za osiguranje svoga ilegalnog opstanka, odnosno razvoja kriminalne djelatnosti (Derenčinović i Getoš, 2008:127).

Transnacionalni organizirani kriminal djeluje prekogranično, karakteriziraju ga visoka prilagodljivost i primjena krajnjeg nasilja pa predstavlja znatnu i evoluirajuću prijetnju Europskom modelu sigurnosti (Bilandžić, 2012). Uz međunarodni terorizam, predstavlja

⁶ Vidi čl. 4. Zakona o tajnosti podataka, NN br. 79/07. i 86/12.

⁷ Odredbom čl. 3. Zakona o kritičnim infrastrukturama, NN br. 56/13. i 114/22. propisano je da su nacionalne kritične infrastrukture sustavi, mreže i objekti od nacionalne važnosti čiji prekid djelovanja ili prekid isporuke roba ili usluga može imati ozbiljne posljedice, među ostalim, i na nacionalnu sigurnost.

jednu od ključnih prijetnji europskoj sigurnosti, na koje Europska unija odgovara preventivno (*ex ante*) civilnim sredstvima, dakle policijskim i obavještajnim radom, u skladu s postwestfalskom sigurnosnom kulturom (Prodan, 2009; Prodan, 2014).

Zbog djelokruga svojih aktivnosti, organizirani kriminal primarno nije usmjeren na ugrožavanje nacionalne sigurnosti, ali zahvaljujući razgranatim ilegalnim aktivnostima i beskrupuloznoj primjeni instrumentalnog nasilja, sekundarno ipak predstavlja znatnu sigurnosnu prijetnju. Naime, s jedne strane, subjektivni element očituje se u nastojanju za postizanjem materijalne koristi te uspostavom i zadržavanjem društvene moći, dok se, s druge strane, objektivni element sastoji u ugrožavajućim efektima na vladavinu prava, slobodno tržište, parlamentarnu demokraciju te ljudska prava i temeljne slobode (Badžim, 2014:63).

5. RAZVOJ ORGANIZIRANOG KRIMINALA U HRVATSKOJ S POSEBNIM OSVRTOM NA JUGOISTOČNU EUROPU

Geneza razvoja struktura organiziranog kriminala u socijalističkim, odnosno postsocijalističkim državama, imala je drugačiju fenomenologiju i etiologiju nego u zapadnoeuropskim državama. Naime, u većini bivših socijalističkih država jednopartijska nomenklatura na vlasti održavala se uz „čeličnu šaku“ rada sigurnosnih službi i cjelokupnog represivnog aparata te su policijske ili polupolijske države održavale društvo u „zamrznutim“ društvenim uvjetima. Pritom nije bilo manevarskog prostora za aktivnosti kriminalnih aktera, koji su pod pritiskom i utjecajem sigurnosnih službi bili prisiljeni šutke obavljati aktivnosti izvan teritorija socijalističke Jugoslavije, u zapadnoeuropskim državama (Grubač, 2009; Savić, 2015:148).

Profesionalni jugoslavenski kriminalci kriminalnu karijeru uglavnom su gradili u zapadnoeuropskim državama, gdje su bili u interakciji s drugim zločinačkim udruženjima u pojedinim europskim metropolama te se bavili ilegalnim i legalnim aktivnostima, primjerice, organizacijom ilegalnih igara na sreću i prostitucijom. Uz takva tradicionalna kažnjiva ponašanja, kao agenti, za račun i u ime jugoslavenskih sigurnosnih službi, sudjelovali su u izvršavanju egzekucija političkih disidenata, što su im jugoslavenske vlasti znale honorirati nakon njihova povratka iz inozemstva. Kriminalni akteri navedeno su iskoristili za izgradnju i širenje svojih aktivnosti te posljedično stjecanje znatnih materijalnih sredstava i društvene moći u idućem razdoblju (Mikolčević i Petrušić, 2001:31; Mikolčević i Jakelić, 2001:18; Ortnski, 2002:430; Savić, 2015:148).

U takvim kriminalnim akterima, grupama i udruženjima možemo potražiti postanak jednog djela struktura organiziranog kriminaliteta među grupama nositeljima jugoslavenske kriminalne supkulture, koji su tijekom 1960-ih i 1970-ih, pa do kraha socijalizma 1980-ih, operirali u zapadnoeuropskim urbanim središtima da bi se, nakon raspada socijalističke Jugoslavije, u okolnostima oružanog sukoba vratili u matične nacionalne države i nastavili s kriminalnom aktivnošću, ovaj put pod prismotrom nacionalnih službi. Drugi dio akumulirao se primarno iz dobrovoljačkih odreda i stranačkih paravojnih formacija koje su djelovale na području zahvaćenom ratnim operacijama u RH i Bosni i Hercegovini te se sa stečenim borbenim iskustvom teško prilagođavao mirnodopskim uvjetima, dok se podredno akumulirao od bivših djelatnika sigurnosnih, policijskih i vojnih službi, koji su nakon nečasnog otpusta svoja znanja i vještine stavili na raspolaganje kriminalu. Treći dio predstavljaju nositelji kriminalne supkulture koji su društvenu i ekonomsku moć generirali u razdobljima pretvorbe i privatizacije.

Ispravno zaključuje Sačić kada navodi da su tranzicijske države bile primarna meta organiziranog kriminala, s obzirom na svoju ranjivost, jer su njihove legalne institucije bile neotporne i neiskusne u borbi protiv organiziranog kriminala, a kaznenopravni, kao i cjelokupni pravni sustav, nedovoljna brana njegovu razvoju i prodoru u gospodarstva i financijske tokove. U tim tranzicijskim državama, nacionalni kriminalci (od kojih su se neki tijekom socijalizma privremeno preselili na zapad, a potom vratili obogaćeni međunarodnim kriminalnim iskustvom i vezama u međunarodnim kriminalnim krugovima) stvorili su, uz pomoć zatečenih pripadnika kriminalnog miljea, „nacionalnu mafiju“, čime su ponovno došli do daha i lakog, ali golemog plijena. U takvim uvjetima nerijetko su stvoreni novi slojevi dobitnika koji su iskoristili, više ili manje, globalni metež koji tranzicija sa sobom nužno nosi kao posljedicu anomalije, nedostatka pravila igre uz glorifikaciju moći, sile i bezobzornosti (Sačić, 2001:6; Kregar, 1999:14).

Kriminalne aktere koji su aktivni u hrvatskoj kriminalnoj supkulturi Savić ispravno dijeli u dvije kategorije: s jedne strane (1) prvog kategoriji pripadaju oni čija je aktivnost obuhvaćala tradicionalne oblike organiziranog kriminala, dok su u (2) drugoj kategoriji akteri starih i novih gospodarsko-političkih elita. Nadalje, navodi kako su se među kriminalne aktere iz prve kategorije regrutirali dobri borci, logističari, savjetnici i drugi stručnjaci koji su mogli dati važan doprinos u oružanom sukobu. Takve su osobe mogle organizirati nabavu oružja⁸ i vojne opreme u uvjetima međunarodnog embarga⁹, ustrojiti ili biti sastavni dio nekih oružanih jedinica za posebne namjene, osigurati prikupljanje i prijenos donacija namijenjenih obrani zemlje i sl., dok su kriminalni akteri iz druge kategorije omogućili da društveno vlasništvo nad dobrima, nekretninama i industrijskim postrojenjima znatne vrijednosti pod sumnjivim modalitetom i osnovama prođe pretvorbu, potom privatizaciju te postane imovina uskog kruga tranzicijskih političko-gospodarskih elita (Savić, 2015:152-153). Ta preraspodjela bogatstva koja se odvija u procesu privatizacije, koji se čini logičnim nastavkom svake „postkomunističke tranzicije“, uvijek se, u manjoj ili većoj mjeri, odvija u skladu s postojećim pozicijama materijalne i političke moći pojedinaca (Fatić, 1997:239).

Nakon implozije kriminalnih aktivnosti te utjecaja kriminalnih aktera i njihovih udruženja na društveno-političke i ekonomske procese, iscrpljuju se društveni resursi te razgrađuju neveliki kapaciteti tranzicijskih društava, razgrađujući njihov socijalni kapital i ekonomski potencijal (Orlović, 2013:34). Dakle, kako su pojedini akteri i udruženja proporcionalno rasli, jačali i razvijali se, nastojeći pritom steći monopol nad kriminalnim aktivnostima na određenom užem području, posljedično su izbjivali međusobni obračuni da bi, uslijed prvobitne kriminalne akumulacije kapitala, akteri krenuli s prebacivanjem ilegalno stečene dobiti u legalne poslovne aktivnosti (Savić, 2015:155).

U novije su vrijeme na području RH pojačane aktivnosti kriminalnih aktera iz područja jugoistočne Europe, odnosno zapadnog Balkana, koji nastoje svoje ilegalne aktivnosti transferirati na područje RH te dalje u zapadnoeuropske države. Uglavnom je riječ o grupama i udruženjima iz srpsko-crnogorske kriminalne supkulture, koji još od vremena bivše Jugoslavije te kasnije u ratnom i poratnom razdoblju održavaju spregu sa sličnim grupama i udruženjima

⁸ Odredbom čl. 4. Zakona o nabavi i posjedovanju oružja građana, NN br. 94/18., 42/20. i 114/22. pripisano je što se smatra oružjem, dok je čl. 7. istog Zakona oružje prema stupnju opasnosti razvrstano u kategorije.

⁹ Tako je tijekom Domovinskog rata embargo na oružje imao ključnu ulogu na uspostavu krijumčarskih kanala do RH pa je oružje na istoj ruti uskoro pratila i droga (Glenny, 2010:51).

u RH, koji im pritom pružaju logističku podršku u mogućem bjekstvu, prikrivanju nakon počinjenja kažnjivih djela, ali se bilježi trend regrutiranja osoba iz hrvatske kriminalne supkulture u njihovim zajedničkim kriminogenim aktivnostima te se dio međusobnih obračunavanja i likvidacija time može prebaciti i na hrvatski teritorij. Jednako tako, zabilježena je pojačana aktivnost takvih skupina u transkontinentalnoj suradnji prilikom krijumčarenja opojnih droga iz država Latinske Amerike u Europu, gdje se ponekad kao alternativni pravci i ulazne luke na ilegalno europsko narkotržište koriste i hrvatski lučki gradovi na Jadranu¹⁰.

Slijedom navedenog, možemo zaključiti da je organizirani kriminal prisutan u RH, ali ne predstavlja znatniju unutarnju sigurnosnu prijetnju kao što je to slučaj u drugim postsocijalističkim državama (Savić, 2015:75).

6. PRAVNA REGULATIVA USMJERENA NA SUZBIJANJE ORGANIZIRANOG KRIMINALA

Obavještajne i policijske tajne mjere i radnje ograničavaju pojedinca u uživanju određenih temeljnih ljudskih prava i sloboda zajamčenih normama sadržanim u odredbama ustava i međunarodnih ugovora. U hijerarhiji pravnih izvora, najviši i temeljni pravni akt jest Ustav Republike Hrvatske¹¹ (dalje u tekstu: Ustav) te su ispod njega međunarodni ugovori, sklopljeni i potvrđeni, u skladu s Ustavom kojim se, u odredbi čl. 3., navodi kako, među ostalim, poštovanje prava čovjeka (pravo na privatnost) te vladavina prava predstavljaju najviše vrednote ustavnog poretka RH. Međutim, odredbom čl. 16. Ustava predviđa se da se slobode i prava mogu ograničiti kako bi se zaštitili sloboda i prava drugih, pravni poredak, javni moral i zdravlje, u skladu s načelom razmjernosti. RH je država potpisnica Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹² (dalje u tekstu: EKLJP) iz 1950., kojom je u odredbi iz čl. 8. st. 2. EKLJP-a, sukladno s načelom razmjernosti, određeno da se javna vlast neće miješati u ostvarivanju prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života, koja iznimno mogu biti derogirana u slučaju kada je to nužno zbog interesa državne (nacionalne) sigurnosti, javnog reda i mira, gospodarske dobrobiti države, radi sprječavanja nereda ili zločina i sl.

Materijalne odredbe kojima se sankcionira društvena devijacija kriminalnih aktivnosti sadržane su u odgovarajućim odredbama Kaznenog zakona¹³ iz 2011. (dalje u tekstu: KZ/11.) u kojima je, kao krunsko kazneno djelo, hrvatski zakonodavac prihvatio institut zločinačkog udruženja iz čl. 328. KZ/11., odnosno počinjenja kaznenog djela u sastavu zločinačkog udruženja, iz čl. 329. KZ/11., grupna kaznena djela, gangsterskog tipa, koje u bitnim segmentima odgovara kaznenom djelu iz čl. 333. bivšeg Kaznenog zakona¹⁴ iz

¹⁰ Javno izvješće SOA-e za 2017., str. 15.

(<https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2017.pdf> – 17. 3. 2023.).

¹¹ Ustav Republike Hrvatske, NN br. 56/90., 135/97., 08/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 05/14.

¹² Europska konvencija za zaštitu temeljnih ljudskih prava i sloboda, NN MU br. 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10. i 13/17.

¹³ Kazneni zakon, NN br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21. i 114/22.

¹⁴ Kazneni zakon, NN br. 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 84/05., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 71/06., 110/07., 152/08., 57/11. i 143/12.

1997. (dalje u tekstu: KZ/97.). Naime, iako je zakonodavac u KZ/11. sadržajno iz opisa zločinačkog udruženja fuzionirao opis nekadašnje zločinačke organizacije (čl. 333. KZ/97.) i zločinačke grupe (čl. 336. KZ/97.), instituta koji su u hrvatsko kazneno zakonodavstvo implementirani tijekom tzv. mini kaznene reforme iz 1996., po uzoru na odgovarajuće institute u njemačkom, odnosno francuskom zakonodavstvu, ona su sadržajno dorađena, renumerirana i implementirana u odgovarajućim odredbama KZ/11.¹⁵ (Turković et al, 2013:403; VSRH I Kž-Uš 28/14-8 od 7. 2. 2017.)

Procesne odredbe o provođenju radnji i mjera u kaznenom postupku sadržane su u odgovarajućim odredbama Zakona o kaznenom postupku¹⁶ (dalje u tekstu: ZKP). Tako se odredbama iz čl. 332. st. 1. ZKP-a predviđaju kao mjere posebne dokazne radnje, koje su se pokazale korisnima pri suzbijanju aktivnosti organiziranog kriminala, primjenjujući na odgovarajući način odredbe iz čl. 334. st. 1. ZKP-a, gdje su među kataloškim kaznenim djelima navedena kaznena djela zločinačkog udruženja iz čl. 328. KZ/11., odnosno kaznena djela počinjena u sastavu zločinačkog udruženja iz čl. 329. istog Zakona, koja su krunska kaznena djela iz domene organiziranog kriminaliteta. Nastavno, ovlaštenje za određivanjem posebnih dokaznih radnji ima sudac istrage, koji u slučaju kada postoji osnova sumnje za kaznena djela iz čl. 334. ZKP-a, na pisani i obrazloženi zahtjev nadležnog državnog odvjetnika donosi nalog za njihovo provođenje¹⁷.

Odredbom iz čl. 332. st. 2. ZKP-a predviđa se da u slučaju postojanja neodgodivih opasnosti nadležni državni odvjetnik može na 24 sata izdati nalog za provođenjem posebnih dokaznih radnji, uz određene iznimke, prema odredbi iz čl. 332. st. 3. ZKP-a. Naime, odredbom iz čl. 335. st. 3. ZKP-a posebne dokazne radnje određuju se na razdoblje do tri mjeseca, a u povodu prijedloga, sudac istrage produljuje ih za dodatna tri mjeseca ako nisu dale rezultat, dok je razlog za provođenjem još postojan, da bi nakon proteka šest mjeseci za kataloška kaznena djela iz čl. 334. st. 1. i 2. ZKP-a mogla biti produljena za dodatnih šest mjeseci. Za predmete USKOK-a, iznimno se nakon proteka dvanaest mjeseci mogu produljiti na dodatnih šest mjeseci, dakle ukupno osamnaest mjeseci. Od navedenih radnji najvažniji je institut tzv. prikrivenog istražitelja, policijskog službenika koji se pod legendom, odnosno izmijenjenim identitetom, dubinski infiltrira u sredinu kriminalne supkulture, neposredno detektirajući aktere

¹⁵ Tako VSRH u presudi, broj: I Kž-Uš 28/14-8, od 7. 2. 2017. navodi da je u više odluka zauzeo pravno stajalište da postoji pravni kontinuitet između kaznenih djela iz čl. 333. KZ/97. i čl. 328., odnosno čl. 329. KZ/11. Kao prvo, prema pravnom shvaćanju tog drugostupanjskog suda pojam „zločinačko udruženje“ je viši rodni pojam koji objedinjuje pojam grupe i zločinačke organizacije. Povezivanje na drugi način u zajedničko djelovanje triju ili više osoba zapravo podrazumijeva poduzimanje radnji potrebnih radi formiranja i funkcioniranja grupe čije aktivnosti ne moraju nužno biti dugotrajne, kao ni njezino postojanje, nego je dovoljno da cilj takvog zajedničkog djelovanja bude počinjenje kaznenih djela za koja se prema zakonu mogu izreći trogodišnji zatvor ili teža kazna.

¹⁶ Zakon o kaznenom postupku, NN br. 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 130/20. i 80/22.

¹⁷ Kao posebne dokazne radnje predviđene odredbama iz čl. 332. st.1. toč. 1. – 8. ZKP-a jesu: (1) nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu, (2) presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka, (3) ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostora, (4) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta, (5) uporaba prikrivenih istražitelja (policijski službenik) i pouzdanika (građanin), (6) simulirana prodaja i otkup predmeta te simulirano davanje potkupnine i simulirano primanje potkupnine, (7) pružanje simuliranih poslovnih usluga ili sklapanje simuliranih pravnih poslova, (8) nadzirani prijevoz i isporuka predmeta kaznenog djela.

i njihove aktivnosti zato što su istraživanja i praksa pokazali kako, usprkos napretku znanosti i tehnološkog razvoja, u prevenciji i sankcioniranju aktivnosti organiziranog kriminala, uvelike prožetog tajnovitošću, presudnu ulogu imaju ljudski izvori informacija, na koje se potom mogu nadovezati druge tajne mjere i radnje (Krapac i Đurđević, 2020:343).

Zbog negativnih iskustava proteklih razdoblja obilježenih koncepcijskim lutanjima i nekonzistentnosti u radu sigurnosno-obavještajnih i policijskih službi pri provođenju tajnih mjera i radnji, u provođenju nadzora uvedeno je međutijelo Operativno-tehnički centar za nadzor telekomunikacija. Sukladno s odredbom iz čl. 18. st. 1.-3. ZSOS-a, za potrebe sigurnosno-obavještajnih i policijskih službi, Centar provodi aktivaciju i upravljanje mjerom tajnog nadzora telekomunikacijskih usluga između pravnih i fizičkih osoba koje raspolažu javnom telekomunikacijskom mrežom u pružanju usluga i njihovu pristupu na teritoriju RH.

Određene se radnje mogu poduzeti i prema odredbama iz čl. 80. st. 2. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima¹⁸ (dalje u tekstu: ZPPO), gdje su predviđene prikrivene policijske radnje poput promatranja (čl. 80. st. 2. toč. 1. ZPPO-a), pratnje (čl. 80. st. 2. toč. 2. ZPPO-a), zatim klopke (čl. 80. st. 2. toč. 3. ZPPO-a) te, naposljetku, zasjede (čl. 80. st. 2. toč. 4. ZPPO-a). Navedene radnje, prema odredbi iz čl. 80. st. 3. ZPPO-a, mogu trajati petnaest dana od izdane zapovijedi te se mogu produljiti za još petnaest dana, dakle ukupno mjesec dana. Nalog, odnosno pisanu zapovijed izdaje glavni ravnatelj policije, odnosno osoba koju on ovlasti, dok produljenje navedenih radnji iznimno odobrava samo glavni ravnatelj ili zamjenik glavnog ravnatelja.

Obavještajno djelovanje i određene tajne mjere ograničavaju temeljna ljudska prava i slobode¹⁹, ali primjena se mora zasnivati sukladno s načelom razmjernosti. Naime, odredbom iz čl. 33. st. 1. ZSOS-a propisano je da SOA prema građanima može primjenjivati mjere tajnog prikupljanja podataka²⁰ kojima se privremeno ograničavaju neka ustavna prava i temeljne slobode, a odredbom čl. 33. st. 2. istog Zakona predviđa se da se te mjere mogu provoditi ako se do podataka ne može doći drukčije ili je povezano s nerazmjernim teškoćama. Isto tako, odredbom čl. 36. st. 1. ZSOS-a propisano je da se mjere tajnog prikupljanja podataka mogu poduzimati samo na temelju pisanog obrazloženog naloga suca VSRH-a, a iznimno odredbom čl. 36. st. 2. ZSOS-a, na temelju naloga ravnatelja SOA-e, ali u roku od 24 sata mora o tome obavijestiti suca VSRH-a radi izdavanja sudskog naloga, a u njegovu izostanku, mjere se prekidaju. Nadalje, odredbom čl. 37. st. 1. ZSOS-a određuje se maksimalno trajanje mjera najdulje do četiri mjeseca, dok je odredbom čl. 37. st. 2. istog Zakona predviđena mogućnost

¹⁸ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN br. 76/09., 92/14. i 70/19.

¹⁹ Suzbijanje organiziranog kriminaliteta ne smije biti iznimka u pogledu poštovanja političkih i pravnih načela na kojima se temelji suvremena politika suzbijanja kriminala, u prvom redu načela zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda. Korpus ovih prava može biti ograničen samo u slučajevima i na način propisan ustavom i zakonom (Horvatić i Cvitanović, 1999:194).

²⁰ Odredbom čl. 33. st. 3. ZSOS-a kao mjere tajnog prikupljanja podataka navedene su: (1) tajni nadzor telekomunikacijskih usluga, (a) tajni nadzor sadržaja komunikacija, (b) tajni nadzor podataka o telekomunikacijskom prometu, (c) tajni nadzor lokacije korisnika, (d) tajni nadzor međunarodnih telekomunikacijskih veza; zatim (2) tajni nadzor nad poštanskim i drugim pošiljkama; (3) tajni nadzor i tehničko snimanje unutrašnjosti objekata, zatvorenih prostora i predmeta; (4) tajno praćenje i motrenje uz svjetlosno snimanje osoba u otvorenom prostoru i na javnim mjestima; (5) tajno praćenje i motrenje uz zvučno snimanje sadržaja komunikacija osoba u otvorenom prostoru i na javnim mjestima; (6) tajni otkup dokumenata i predmeta.

produljenja, odnosno promjena mjera, o čemu odlučuje sudsko vijeće od tri suca VSRH-a, koji su ovlašteni prethodno zatražiti dodatna obrazloženja i razloge od ravnatelja SOA-e, odnosno mišljenje Ureda Vijeća za nacionalnu sigurnost.

Odredbom čl. 14. st. 1. toč. 1. ZUSKOK-a propisano je da USKOK sustavno prikuplja podatke o pojavama organiziranog kriminala, a odredbom čl. 14. st. 1. toč. 3. istog Zakona potiče i usmjerava suradnju između državnih tijela radi otkrivanja pojave organiziranog kriminala. Nadalje, odredbom čl. 23. st. 1. ZUSKOK-a predviđa se dužnost svih tijela državne vlasti i pravnih osoba koje u svojem djelokrugu ili u obavljanju svoje djelatnosti doznaju za naznake organiziranog kriminala da podnesu kaznenu prijavu ili obavijeste USKOK, a odredbom čl. 24. st. 1. navedenog Zakona ako se uz osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progon poduzima po službenoj dužnosti, pojave naznake organiziranog kriminala, policija će odmah o tome izvijestiti nadležno državno odvjetništvo i u dogovoru s njima bez odgode poduzeti potrebne radnje te o tome obavijestiti USKOK. Jednako tako, odredbom čl. 25. st. 1. ZUSKOK-a propisano je da će USKOK i policija poduzeti sve što je potrebno da bi se prodrlo u središte zločinačkog udruženja, razotkrilo članove i organizatora te prikupiti sve podatke i dokaze, dok odredba iz čl. 26. ZUSKOK-a predviđa da ako izvidi policije ili državnog odvjetništva pokažu da postoje naznake organiziranog kriminaliteta, USKOK će od nadležnih upravnih organizacija, poput Ministarstva financija (Porezne uprave, Financijske policije, Carinske uprave, Financijskog inspektorata, Ureda za sprječavanje pranja novca), zatražiti kontrolu poslovanja pravne i fizičke osobe i privremeno oduzeti novac, vrijednosne papire, predmete i dokumentaciju koji mogu poslužiti kao dokaz te zatražiti obavijesti o prikupljenim, obrađenim i pohranjenim podacima u vezi s neobičnim i sumnjivim novčanim transakcijama. Istom odredbom navodi se da u svom zahtjevu USKOK može pobliže označiti potreban sadržaj tražene mjere ili radnje te zahtijevati da ga se o njoj izvijesti kako bi im mogao biti nazočan ravnatelj ili zamjenik ravnatelja, dok nepostupanje po zahtjevu ili dulje neizvršavanje zahtjeva predstavlja težu povredu službene ili radne dužnosti.

7. ZAKLJUČAK

U učinkovitom provođenju aktivnih mjera prevencije i suzbijanja organiziranog kriminala, u razdoblju posthladnoratovskog sigurnosnog okvira, označenog kao znatne sigurnosne prijetnje, ključna je koordinacija aktivnosti sigurnosno-obavještajnih i policijskih službi te njihov kooperativni rad s partnerskim službama. Naime, u razdoblju hladnog rata nacionalna sigurnost nije sintetizirala pojavnost organiziranog kriminala, tada promatranog kao unutarnju sigurnosnu prijetnju, da bi u posthladnoratovskom razdoblju, pod pritiskom globalizacije, kao nuspojava ojačale mreže transnacionalnog organiziranog kriminala, pa je stoga danas, u teoriji i praksi, prihvaćen kao jedna od najvažnijih sigurnosnih prijetnji demokraciji, miru i stabilnosti. U takvim okolnostima poseban sigurnosni izazov predstavljaju disfunkcionalne države iz neposrednog okruženja, koje su zbog unutarnje političke nestabilnosti, nedovršenog procesa transformacije i konsolidacije demokratskog poretka uvelike podložne utjecaju i pritiscima zločinačkih udruženja, koji svoje aktivnosti šire na područje država iz okruženja.

Znakovita karakteristika modernog organiziranog kriminala svakako jest njihovo svojstvo brze prilagodbe i infiltracije u društvenu sredinu, koristeći se pritom instrumentalnim nasiljem kako bi zadobili veću društvenu moć i utjecaj na šire društvene odnose te penetrirali

u društvenu strukturu, čime svakako predstavljaju sigurnosni rizik i prijetnju nacionalnoj sigurnosti. Zbog prikrivenog i tajnog djelovanja te konspirativnosti, aktivnosti zločinačkih udruženja nije lako detektirati, stoga sigurnosno-obavještajne i policijske službe u njihovoj prevenciji i suzbijanju kriminalnih aktivnosti koriste mjere kojima se, sukladno s načelom razmjernosti, temporalno ograničavaju određena temeljna ljudska prava i slobode.

Naime, iako u današnje vrijeme glavne sigurnosne ugroze nacionalne sigurnosti dolaze od nedržavnih, asimetričnih, sigurnosnih prijetnji među koje spada organizirani kriminal (što je prepoznato i u Strategiji), s obzirom na negativne posljedice koje ima na društvo (korupcija i gospodarski kriminal) te povezanost s političkom elitom, i dalje ostaje prostora, u skladu sa zakonskim ovlastima, za aktivnije uključivanje sigurnosno-obavještajnih službi u borbi protiv te negativne društvene pojave.

Jednako tako, usprkos znanstvenom i tehnološkom napretku u uspješnom provođenju mjera suzbijanja organiziranog kriminala, i dalje je ključan ljudski čimbenik, stoga je u sustavu nacionalne sigurnosti važno imati kontinuitet profesionalnih i stručnih kadrova, posebice na rukovodećim mjestima. To za posljedicu ima i manji broj događaja koji bi mogli izazvati bojazan i nepovjerenje šire i stručne javnosti, kao i nepovjerenje u krugovima partnerskih službi.

LITERATURA

Knjige

1. Badžim, J. (2014). *Obavještajna državna tijela i kriminalitet*, Split, Redak.
2. Bjelajac, Ž. (2008). *Organizovani kriminal vs Srbija*, DTA doo, Beograd i Pravni fakultet, Univerzitet privredna akademija, Novi Sad.
3. De Leonardis, M. (2023). *NATO in the Post-Cold War Era – Continuity and Transformation*, Cham, Palgrave Macmillan.
4. Derenčinović, D. i Getoš A., M. (2008). *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava*, Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Derenčinović, D. (2001). *Mit(o) korupciji*, Zagreb, Nocchi.
6. Fatić, A. (1997). *Kriminal i društvena kontrola u istočnoj Evropi*, Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu.
7. Glenny, M. (2010). *McMafija: kriminal bez granica*, 2. izdanje, Zagreb, Naklada Ljevak.
8. Horvatić, Ž., Cvitanović, L. i Novoselec, P. (2002). *Rječnik kaznenog prava*, Zagreb, Masmedia.
9. Horvatić, Ž. i Cvitanović, L. (1999). *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
10. Krapac, D. i Đurđević, Z. (2020). *Kazneno procesno pravo – Prva knjiga: Institucije, Sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zagreb, Narodne novine.
11. Kregar, J. (1999). *Nastanak predatorskog kapitalizma i korupcija*, Zagreb, RIFIN.
12. Orlović, A. (2013). *Gospodarski kriminalitet u Republici Hrvatskoj*, Split, Redak.
13. Ortynski, R. (2002). *Kriminal i pravna država*, 2. 10. 2000., u: Bilić, B. i sugovornici; *Misli 21. stoljeća – Treća Hrvatska*, Drugo, ponovljeno izdanje, Zagreb, Nakladni zavod Globus.
14. Sačić, Ž. (2001). *Organizirani kriminal – metode suzbijanja*, Zagreb, Informator.

15. Savić, D. (2015). *Organizirani kriminal (ne)prepoznata prijetnja*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
16. Siegel, D. i Nelen, H. (2008). *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*, New York, Springer.
17. Tatalović, S., Grizold, A. i Cvrtila, V. (2008). *Suvremene sigurnosne politike : države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga.
18. Tatalović, S. (2006). *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Zagreb, Politička kultura.
19. Turković, K., Novoselec, P., Grozdanić, V., Kurtović Mišić, A., Derenčinović, D., Bojanić, I., Munivrana Vajda, M., Mrčela, M., Nola, S., Roksandić Vidlička, S., Tripalo, D. i Maršavelski, A. (2013). *Komentar Kaznenog zakona: i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, Zagreb: Narodne novine.
20. Vukadinović, R., Čehulić Vukadinović, L. i Božinović, D. (2007). *Nato – euroatlantska integracija*, Zagreb, Topical.

Članci

21. Badžim, J. (2013). *Obavještajne i represivne službe u suprotstavljanju kriminalitetu koji predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti*, National security and the future, 14(1), str. 23–53.
22. Bilandžić, M. (2012). *Prema strategiji „nacionalne“ sigurnosti Europske unije? – Analiza Strategije unutarnje sigurnosti Europske unije, Policija i sigurnost*, 21(1), str. 49–69.
23. Brnas, D. (2015). *Politička i ekonomska okruženja kao kriminogeni potencijal za razvijanje organiziranog kriminala*, Jahr, 6(2), str. 353–366.
24. Esterajher, J. (2012). *Radikalno novo ruho ili novi desni centar?*, Političke analize, 3(11), str. 20–25.
25. Grubač, M. (2009). *Organizovani kriminal u Srbiji*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 46(4), str. 701–709.
26. Kovčo Vukadin, I. (2008). *Kriminalitet na području jugoistočne Europe*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 15(1), str. 35–54.
27. Mikolčević, S. i Petrušić, Ž. (2001). *Carić: Vozio sam Bagarića u Beograd na 10. godišnjicu smrti Ljube Zemunca*, Jutarnji list, 31. 1. 2001., str. 31.
28. Mikolčević, S. i Jakelić, L. (2001). *Bagarić je bio zaljubljen u kuma srpske mafije*, Večernji list, 4. 5. 2001., str. 18.
29. Prodan, T. (2014). *Komparativna analiza protuterorističkih strategija Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije*, Polemos, XVII(33-34), str. 49–69.
30. Prodan, T. (2009). *Protuteroristička politika Europske unije*, Polemos, XII(23), str. 11–27.
31. Pukanić, I. (1998). *Josip Manolić otkriva pozadinu sukoba tajnih službi u aferi Dubrovačka banka*; Nacional: news magazin, br. 129., god. 3., 6. 5. 1998., str. 15–16.
32. Savić, D. (2012). *Položaj policije u sustavu nacionalne sigurnost*, Političke analize, 3(12), str. 7–11.
33. Vukadinović, R. (1997). *Jugoistočna Europa: nestabilnosti i strategije povezivanja*, Politička misao, 34(3), str. 3–23.

Pravni izvori i sudska praksa

34. Europska konvencija za zaštitu temeljnih ljudskih prava i sloboda, NN MU br. 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10. i 13/17.
35. Kazneni zakon, NN br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21. i 114/22.
36. Kazneni zakon, NN br. 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 84/05., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 71/06., 110/07., 152/08., 57/11. i 143/12.
37. Ustav Republike Hrvatske, NN br. 56/90., 135/97., 08/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 05/14.
38. Vrhovni sud Republike Hrvatske, presuda, broj: I Kž-Us 28/14-8 od 7. 2. 2017. (<https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/2017dok/I-Kz-Us-28-14-8-an.pdf> – 29. 3. 2023.)
39. Zakon o kaznenom postupku, NN br. 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 130/20. i 80/22.
40. Zakon o kritičnim infrastrukturama, NN br. 56/13. i 114/22.
41. Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana, NN br. 94/18., 42/20. i 114/22.
42. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN br. 76/09., 92/14. i 70/19.
43. Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske, NN br. 79/06. i 105/06.
44. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma, NN br. 108/17., 39/19. i 151/22.
45. Zakon o tajnosti podataka, NN br. 79/07. i 86/12.
46. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, NN br. 76/09., 116/10., 145/10., 57/11., 136/12., 148/13., 70/17.

Strategije, izvješća i odluke

47. Javno izvješće SOA-e za 2017. godinu, (<https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2017.pdf> – 11. 3. 2023.)
48. Odluka Vlade Republike Hrvatske o pravnim osobama od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku, NN br. 147/21.
49. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, NN br. 73/07.

Abstract

Dinko Ljubić

Organised Crime as a Threat to National Security in the Republic of Croatia

Organised crime represents an ongoing security risk in the post-Cold War European security environment. Furthermore, as a broader social deviation, it represents a challenge to both the security intelligence and the policing authority. The above-cited bodies are constituent bodies of the national security of each country, which, in cooperation and coordination with partner bodies, work on the prevention and suppression of criminal activities and criminal associations. The mentioned activities and associations are, by their very nature, characterised by a degree of secrecy. Therefore, in detecting them, state bodies should, proportionally, use secret measures and actions, which in turn limit fundamental human rights and freedoms guaranteed by the Constitution and international conventions. This paper is thematically divided and contains an introduction, followed by the central parts which scrutinise the relationship of national security to organised crime. Moreover, attention is paid to the work of security and intelligence services, transnational organised crime and its development in the Republic of Croatia. Special attention is paid to Southeastern Europe, with an overview of legal regulations. Finally, this paper ends with concluding remarks. The aim of the paper is to clarify the significance and impact of organised crime on national security in the Republic of Croatia. This was accomplished through several methods – analysis, description and case study. Furthermore, the paper recommends measures to prevent and suppress these negative social phenomena.

Keywords: organised crime, mafia, security risk, national security, intelligence services, secret police measures.